

Project Zuidelijk Westerkwartier verbindt water en natuur

Delen van de provincie Groningen kregen in januari 2012 na hevige neerslag te maken met wateroverlast. Klimaatverandering, zeespiegelstijging en bodemdaling verhogen de kans op wateroverlast nog steeds. In het Zuidelijk Westerkwartier wordt natuurontwikkeling daarom gecombineerd met de inrichting van drie waterbergingsgebieden.

Dat proces wordt van onderaf ingestoken: belanghebbenden worden om hun ideeën gevraagd en betrokken. Zo wordt voor mens, plant én dier een prettig gebied gerealiseerd om in te verblijven, en wordt tegelijkertijd de veiligheidssituatie verbeterd.

Vanuit het project Droge Voeten 2050 heeft waterschap Noorderzijlvest sinds 2015 de opgave om de waterhuishouding in een deel van de provincie Groningen voor de toekomst te optimaliseren. Onderdeel daarvan is het zoeken naar oplossingen om in korte tijd veel water te bergen. Het Zuidelijk Westerkwartier is daarvoor vanwege de lage ligging heel erg geschikt. "Door langs de kanalen (boezem) in het Zuidelijk Westerkwartier bergingsgebieden aan te leggen kunnen we relatief eenvoudig water bergen wanneer de waterstand te hoog wordt", vertelt Menno van der Meer, projectleider bij waterschap Noorderzijlvest. "Wanneer de waterstand weer daalt, kan dat water aan het kanaal worden teruggegeven." Daarnaast zijn ook het verbeteren van de

Beeld van een schetssessie.

waterkwaliteit volgens de Kaderrichtlijn Water, het realiseren van waterconservering volgens het deltaprogramma Zoet Water en het voldoen aan de normen van het Nationaal Bestuursakkoord Water onderdeel van de opgave. Tegelijkertijd heeft de provincie Groningen een opgave in het gebied die te maken heeft met natuur. In de jaren negentig heeft de provincie gepoogd verschillende natuurgebieden in het Zuidelijk Westerkwartier te verbinden in de Ecologische Hoofdstructuur, nu Natuurnetwerk Nederland. Dat kwam destijds niet van de grond, omdat draagvlak vanuit de omgeving ontbrak. In 2015 heeft de provincie die opgave weer opgepakt en contact opgenomen met het waterschap. De twee organisaties zijn nu samen opdrachtgevers van de gebiedsontwikkeling in het Zuidelijk Westerkwartier. Uitvoeringsorganisatie Prolander verzorgt het proces- en projectmanagement en voert het secretariaat. De opdrachtgevers worden geadviseerd door een Gebiedscommissie, met daarin de bestuurders van de gebiedspartners.

Concrete afspraken

Om de samenwerking vorm te geven, maakten de provincie en het waterschap bij aanvang

van het project afspraken. Deze baseerden zij op ervaringen uit een vergelijkbaar project van waterschap Noorderzijlvest en de provincie Drenthe: de aanleg van natuurgebied en waterberging de Onlanden tussen Peize en de stad Groningen. "De audit van de Onlanden is in de voorbereiding van het project Zuidelijk Westerkwartier gebruikt als input voor een nota, waarin we hebben afgesproken hoe we met elkaar willen samenwerken", legt Menno van der Meer uit. Succesfactoren uit het verleden, zoals een tweewekelijks voortgangsoverleg met beide opdrachtgevers, werden daarin opgenomen. "Door vooraf concrete afspraken te maken, verwachtingen uit te spreken, elkaar op de hoogte te houden en regelmatig samen te komen zijn er nooit zaken ontstaan waarin we mijlenver uit elkaar lagen."

Toen de basis voor de samenwerking stond, zijn de provincie en het waterschap vanuit de gezamenlijke opgave het gebied in gegaan. "Vanaf het begin namen we de omgeving mee in het proces en zorgden we ervoor dat zij écht inbreng hebben", vertelt Menno van der Meer. "Daardoor, en door het groeiend besef dat waterveiligheid belangrijk is voor het gebied, onder andere naar aanleiding van de

IN 'T KORT - Westerkwartier

Het Zuidelijk Westerkwartier is geschikt voor waterberging

Transparantie en participatie zijn de rode draad in de gebiedsontwikkeling daar

Per deelgebied zijn daarom één of meerdere schetssessies georganiseerd

De planvorming is afgerond, en in november gaat de schop in de grond

wateroverlast in 2012, was er draagvlak voor de waterhuishoudkundige plannen en ontstond tegelijkertijd ruimte om de natuurdoelen mee te nemen.”

Participatie: schetssessies

Transparantie en participatie zijn de rode draad in de gebiedsontwikkeling in het Zuidelijk Westerkwartier. Per deelgebied zijn bij aanvang van het project daarom één of meerdere schetssessies georganiseerd, als basis voor de planvorming. Aanwezig was steeds een brede afvaardiging van de belanghebbenden, met daarin onder andere ambtenaren, belangenverenigingen en betrokken inwoners. “We zijn de schetssessies steeds begonnen met een blanco kaart. Aan het begin van de sessie gaven we duidelijk aan welke opgaven er lagen voor ons als overheid, en nodigden we de aanwezigen uit om hun visie daarop met ons te delen. Daarna mocht er getekend worden.” Na de schetssessies werd met een potlood een flinke cirkel rond ieder deelgebied getekend. Alle mensen die binnen die cirkel woonden, ontvingen een uitnodiging om de terugkoppeling van de schetssessie(s) in hun deelgebied bij te wonen. “Uit de schetssessies en de bijeenkomsten haalden we inspiratie en een hoop nieuwe inzichten, die we meenamen naar de tekentafel”, vertelt Van der Meer. Op die manier versnelden de schetssessies en de terugkoppelingen het planvormingsproces: “Als je zelf een plan maakt en het valt niet goed in het gebied, moet je opnieuw tekenen. Dat kan zomaar een aantal keer gebeuren. Maar als je de gezamenlijke ideeën uit de schetssessies uitwerkt naar een concept, dan hoeft je dat meestal maar één keer te doen.” Dat de omgeving goed is betrokken vertaalde zich ook

door in het aantal procedures en bezwaren: deze waren vaak op één hand te tellen. Daarnaast bracht ook de gezamenlijke aanpak van water en natuur voordelen met zich mee. Procedures, zoals inrichtingsplannen en ontgrondingsvergunningen, konden voor beide opgaven in één keer worden doorlopen, in de uitvoering ervaren omwonenden straks maar éénmalig overlast, en ook is het kostenbesparend, bijvoorbeeld doordat de opdracht in één keer kan worden uitbesteed.

Uitdagingen in de uitvoering

De planvorming is inmiddels afgerond, en in november 2019 gaat de schop in de grond. Daarbij legt Prolander de nadruk op duurzaamheid en natuurwaarden. Bij de aanleg van de waterbergingsgebieden worden kaden aangelegd met grond die vrijkomt bij het graven van grote waterpartijen en natuurvriendelijke oevers in het gebied. Zo hoeft er weinig tot geen grond te worden aangevoerd van buitenaf. Dat scheelt in aankoopkosten én in de uitstoot van brandstoffen.

Om de natuurwaarden in het gebied te verhogen worden de waterpeilen opgeschroefd. Van oorsprong is het Zuidelijk Westerkwartier een laagveengebied: de gronden waren nat, en daardoor minder geschikt voor de landbouw. “Het worden weer natte hooilanden, zoals het vroeger ook was”, vertelt Menno van der Meer. “Zo creëer je betere omstandigheden voor flora en fauna.” Wel schuilen er risico's in het opschroeven van het waterpeil. Er moet een optimale balans tussen natuur, landbouw en waterveiligheid ontstaan. “Je schroeft het waterpeil op voor de bevordering van de natuur, maar de landbouw of de inwoners mogen daar geen last van hebben. Daarom moest vooraf worden

Basisschets van de Driepolders.

onderzocht hoe we het juiste waterpeil kunnen creëren, en er tegelijkertijd voor kunnen zorgen dat er geen uitstralingseffecten zijn.” Uit de berekeningen blijkt dat er geen uitstralingseffecten worden verwacht. Het grondwaterpeil wordt in stappen omhoog gebracht om te controleren of de berekeningen kloppen. Om dit te monitoren zijn peilbuizen in en om de gebieden geplaatst.

Ook is het tijdens de uitvoering van de werkzaamheden soms niet eenvoudig om de bestaande natuurwaarden in het gebied te behouden. Bijvoorbeeld bij de aanleg van verschillende kunstwerken, zoals gemalen, stuwen, duikers en vispassages. “We laten daarbij de bestaande natuur zo veel mogelijk met rust,” aldus Van der Meer. “We gaan bijvoorbeeld niet ‘rommelen’ met sloten waar al vissen zitten. Of we verbreden een sloot eenzijdig, zodat natuurwaarden aan de andere kade en daarmee leefgebieden van de fauna intact blijven.”

Als de gebiedsontwikkeling is afgerond is de waterveiligheid verhoogd en sluit het Zuidelijk Westerkwartier aan bij Natuurnetwerk Nederland. “Het is dankzij de prettige samenwerking tussen provincie en waterschap en dankzij de betrokkenheid en inbreng van belanghebbenden een gebied waar we allemaal trots op mogen zijn.”

Lisa Boendermaker is contentspecialist bij HVR Group.

Artist impressie van een te bouwen gemeaal.